

Հ Ա Ն Ք

ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՍՏՈՒԳԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆՆ

(Շար. տես էջ 479)

Աղբորակ

Գղ. Salpêtre [Sal աղ, petra քար] բառին սեփականուած է Աղբորակ, լատ լատ. Թարգմանութեան ի մեջ կոչուած է նաեւ Քարաղ: Իտալացիք՝ գղ. Salpêtre բառը կ'անուանեն Salmiro [Sal աղ, nitro բորակ], որուն Թարգմանութիւնն է մեր Աղ-բորակը: Ազաթանգեղեայ մէջ յիշուած Աղ և բորակ (Հրաման ետ քերել աղ և բորակ և բարկ քացախ) չի նշանակեր Աղբորակ Salmiro բառը, այլ առանձին աղ, բորակ, բառերը: Այս նորակազմ բառին ուրիշ նորակազմ հոմանիշ բառեր ալ կան. զոր օրինակ. քոքակ, շնչաքոքակ, քոքակաւ կաւոյ Nitrate de potasse (քիմիական անուանակոչութեամբ այսպէս կ'անուանի, վասն զի կը բաղկանայ ի կաւոյ և ի բորակական թթուութե): Առհասարակ արդի ազգային ուսումնական գրքերու մէջ՝ Salpêtreի Հայ հոմանիշ բառերէն Հանրացած է Աղբորակ բառի գործածութիւնը:

Աղի ԹԹՈՒ

Նուրիճանեան Հ. Բարեղ այս բառը սեփականած է գղ. Acide muriatique, որուն գղ. հոմանիշ բառերն են Acide chlorhydrique, Esprit de sel fumant, Chloride hydrique. Ամառ ի մեջ այս բառին կը սեփականեն Քորաբարառական բրոն (Նորայր, Նուպար, և այլն), Քորաբարառական բրոնառ (Հ. Պ. Գաթիճեան), Քորառառ ջրածնական (Հ. Մ. Գաթիճեան). ըստ տարրաբանական յանգեցում անուանակոչութեան կանոնին՝ մեզ ամենէն վերջինը գործածելի կ'երեւի. Թէեւ ամենէն առաջին բառը, որ է Աղի բրոն, իւր համառօտութեամբ և ներգայնակութեամբ գործածուելու աւելի իրաւունք ունի, բայց իւր կազմութիւնը իտրուովին տարրաբանական կանոններէն և իմաստէ զուրկ ըլլալով, լաւագոյն է միւս հոմանիշներուն հետ անգործածական մնալ:

Աղունճակ

Աղունճակ [աղ-ուն-ճակ = Թայգ՝ գուցէ խոնաւ տեղ կենալով թացնալուն համար այսպէս կոչուած է] բառը սեփականուած է գղ. Sel gemme, խո. Saigemma բառին. կոչի նաեւ Աղ քրածոյ S. fossile. Տնտեսութեան մէջ ընդհանրապէս երկու տեսակ աղ կը գործածուի, մին ծովային է, միւսը ցամաքային. առաջինը սովորական անուամբ կոչի Աղ (Տես սոյն բառը), երկրորդը՝ Աղունճակ, որուն մեծակակ զանգուածները կոչին Քարաղ, իսկ կտուրանքն՝ Գոթի:

Աղտոտիկ

Հ. Մէնէվիչեանի Հանգարանութեան մէջ գերմ. Blende բառին սեփականուած է Աղտոտիկ և Մծմբադիւնիկ և Զնկաղտոտիկ (գղ. Zinc sulfure). Հ. Քալուսեոյ բառարանին մէջ ասոր Փայտիկ (որ կազմուած է գերմ. blende փայտիկ բայէն) սեփականուած է: Հ. Մէնէվիչեան իւր գործածած բառին սահմանը կու տայ այսպէս. « Աղտոտիկները՝ (գերմ. Blende) ծծմբի և մետաղի բաղադրութիւններ են, բայց մետաղի պէս չեն փայտի (ասով կը զանազանուին փայտիկներէն).... Թափանցիկ են, սակէ առեւել քափանցիկ ալ կրնան անուանուիլ »: Ուրեմն ասոր կը տեսնուի, որ Հ. Մէնէվիչեան՝ փայտիկ բառը չուզեր սեփականել գերմ. Blendeի, այլ Glanzeի: Տես Պատկերազարդ հանրաբանութեան Վիեննա Միութեան տպարան 1897: Տարակոյս չի կայ՝ որ փայտիկ բառը Աղտոտիկէն շատ ներդաշնակ և համառօտ է, բայց հանգը չունենալով մետաղական փայլունքային, մեզ պատշաճ կ'երեւի թողուլ զայն և նաեւ Աղտոտիկը և Blendeը տառադարձութեամբ կոչել Ինկո. Ինչպէս մեզմէ աւելի շատ զարգացած ազգերն կը գործածեն. և գղ. Blende, անգղ. Blendor, խո. Blenda, սպան. Blendo. գղ. Zinc sulfure, Marasmolite, Perzibramite, Sulfure de zinc, գերմ. Blendeի հոմանիշ են: Եւրոպական Blende բառը կը պակսի Նորայրի, Նուպարի, և այլն, բառաբաններուն մէջ:

Ամազոնացար

Հ. Քալուսեոյ զայս կը գործածէ, և այս նորակազմ բառը գղ. Amazonite, Pierre des Amazones բառից Թարգմանութիւնն է: Հանքս ամենէն շատ Ամազոն գետի եզրերը

գտնուելով՝ անտի անունն առած է: Քաջուշ-
ւոյ այս բառը հանրացած է ազգային ու-
սումնական գրքերու մէջ:

Ամեթոսիս

Հրէից քահանայապետին լանջանոցի պա-
տուական քարերէն մին ալ Ամեթոսիս էր, ու-
րուն վրայ փորագրուած էր Իսաքարայ ա-
նունը: Ամեթոսիս հոմանիշ են Ամեթիստոս,
Մեդեիսիս: Ամեթոսի կամ Ամեթիստոս յունա-
կան Ἀμέθυστος — անքիստոս բառին առ-
աւորածութիւնն է: Կը նշանակէ ոչ-արքեցոյ,
Հիւրէ այսպէս կը թարգմանէ, ոչ Պլուտար-
քոս կ'ըսէ՝ թէ այս բառը կը նշանակէ իրա-
խառն գինւոյ գոյն: Պլուտարքոսի տուած
նշանակութեան նպաստաւոր կ'երեւի Տօնսի.
յաջորդ բացատրութիւնը «... Ամեթիս-
տոս» և ըստ իւրումն ունի շրջաբոլոր բա-
ցադոյն թանձրութեամբ, բայց նշոյլ սպիտակ
ի միջին գինեւոնի երեւի»: Լատ. Amethyst-
tus. երբ. **אֶמֶתֶסְטֹס** = անհալման կամ ա-
խալման. քաղդ. ըան-էկիս (Հորթու աշք):

Ըստ նախնեաց՝ Աստուածաշնչի թարգմա-
նութեան մէջ Ամեթիստոսի կամ Ամեթոսիս
Amethyste, ոչ միայն Մեդեիսիս հոմանիշ է,
այլ նաեւ Սառսակ, զոր և կը տեսնեմք Աս-
տուածաշնչի Հետեւեալ պարբերութեանց մէջ.

«Եւ կարգն ճորտոր՝ գոճազմ և ակաւտ և
սուտակ» և քը ԽԷ. 19:

Եթեանաւորից յոյն թարգմանութիւնը կը
դնէ. «Καὶ ὁ στίχος ὁ τρίτος, λιγύριον, ἀγάτης,
ἀμέθυστος» = անքիստոս: «Վուրկաթան ալ
Amethystus կը դնէ: Առ նախնիս Սառսակ
բառի գործածութիւնը մեզ շատ չիօթի կ'ե-
րեւի. եթէ այս բառը Ամեթոսիսի հոմանիշ է,
որուն յոյնն կ'ըսէ Ἀμέθυστος, այն ատեն
միայն այս յն. բառին պէտք էր սեփական-
ութեամբ ըլլար, որուն հակառակը կը տես-
նեմք, ըսպէս Մենդ. Բ գլ. 12 համարին մէջ.

«... և անց է սուտակ և ակն քահանակ»:

«... Καὶ ἐκεῖ ἔστιν ὁ ἀνθράξ καὶ ὁ λίθος
ὁ πράσιος» = քրապինոս». Ուրեմն յոյնը չի
գնէր Ἀμέθυστος, այլ տարբեր անուն մը. Իսկ
վուրկաթան բոլորովին տարբեր բառեր կը
գործածէ, այսինքն, «... ibi invenitur
bdellium et lapis onychinus». և այս վեր-
ջին լատին բառն՝ ոչ ստաակ և ոչ պրապիս
կը նշանակէ, այլ Նիզգեմաքար: Այս կերպ հան-
քային բառերու չիօթութիւն՝ ոչ միայն մեր
Աստուածաշնչի, այլ նաեւ օտար ազգաց
թարգմանութեանց մէջ կը տեսնուի: Սա-
ռսակ բառը այլ եւս Ամեթոսիս հոմանիշ չի
համարուիր: Նորայր և Հ. Մէնէփիեան, զայս

կը սեփականեն գլ. Rubisի, Իսկ Քալունի
Grenatի: Հ. Մ. Քալունի վարդապետը, իւր
Հանրագիտակ բառարանին մէջ այս բառին
նկատմամբ կը գրէ, թէ «Առ նախնիս մեր
սկունքն Սառսակ, Կարկեհան, և Կայծ չիօթի
ընդ միմեան և մի համարին. զի գրեալ է
[Սառսակ կարկեհանն է, և յակոնց գիւղքն Կայծ
աթի]. Վարդ. Մենդուց. [Կայծն կոչի ստաակ,
նման է կրաքի կայծի]. Տօնակ. — [Կարկե-
հանն կայծ կոչի որ է հրադոյն]. Նշ. Եղեկ.
— Բայց ես գրաւն Կարկեհան սեպականեցի
երուպական Rubis անուան, Գնատակ՝ Gre-
nat և նուան և դիպոց Escarbucle անուան:
Պատճառը չիօթութեան այս է, զի երեցունց
արմատ է գալլիսագաւտ պաղլեղի, Խառն ընդ
օտար նիւթս»:

Հ. ՍԻՄՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆ

Շարայաբեկի

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

(Շար. տես յէջ 492)

5. Հինգերորդ Յօդուածն է՝ Սանահին
(տեղագրութիւն). — Իս. Յարութիւնեան
արդէն Իսկ ծանօթ դէմք մ'է մեր Ռուսահայ
գրականութեան ասպարէզին վրայ՝ իւր քանի
մը հրատարակութեամբ, և այլ և այլ յօդուած-
ներով. այս անգամ իւր գրութեան նիւթ
ընտրելով Սանահին, կը նկարագրէ զայն
բաւական ընդարձակ ոճով առանց կարեւոր
յիշելիքները զանց ընելու, որոց օգտակա-
րութիւնն անմիտելի է: Ահաւասիկ բովան-
դակութիւնը.

I. Սանահինի դիրքը և կլիման: II. Սա-
նահինի գիւղը: III. Պատմական տեղեկու-
թիւններ: IV. Սանահինի վանքը: V. Վանքի
մասերը, 1 նախագաւթի. 2 գաւթի. 3 Սուրբ
Աստուածածնայ եկեղեցին. 4 Ամենափրկիչ
եկեղեցին: 5 Արքայական դամբարան. 6
Մազիտարոսի ճամբարան. 7 Ս. Գրիգոր եկե-
ղեցին. 8 Փղերի գաւթի. 9 Գրատուն կամ
Նշխարախոյր. 10 Չանգակատուն. 11 Սպա-
սալարները դամբարանը. 12 Սուրբ Յա-
կովբ եկեղեցու աւերակները. 13 Ս. Յա-